

Quintilian, *Institutio oratoria*

Inst. 1, prooemium

IX. Oratorem autem instituimus illum perfectum, qui esse nisi vir bonus non potest, ideoque non dicendi modo eximiam in eo facultatem, sed omnis animi virtutes exigimus. X. Neque enim hoc concesserim, rationem rectae honestaeque vitae, ut quidam putaverunt, ad philosophos relegendam, cum vir ille vere civilis et publicarum privatarumque rerum administrationi accommodatus, qui regere consiliis urbes, fundare legibus, emendare iudiciis possit, non alius sit profecto quam orator. ...

Inst. 11,3: Dresscode, Sprache und Gebärden

CXXXIX. ... Ipsam togam rutundam esse et apte caesam velim, aliter enim multis modis fiet enormis. Pars eius prior mediis cruribus optime terminatur, posterior eadem portione altius qua cinctura.

CXL. Sinus decentissimus, si aliquo supra imam tunicam fuerit, numquam certe sit inferior. Ille, qui sub umero dextro ad sinistrum oblique ducitur velut balteus, nec strangulet nec fluat. Pars togae, quae postea imponitur, sit inferior: nam ita et sedet melius et continetur. subducenda etiam pars aliqua tunicae, ne ad lacertum in actu redeat: tum sinus iniciendus umero, cuius extremam oram reiecisce non dedecet.

CXLI. Operiri autem umerum cum toto iugulo non oportet, alioqui amictus fiet angustus et dignitatem, quae est in latitudine pectoris, perdet. Sinistrum brachium eo usque adlevandum est, ut quasi normalem illum angulum faciat, super quod ora ex toga duplex aequaliter sedeat.

CXLII. Manus non impleatur anulis, praecipue medios articulos non transeuntibus: cuius erit habitus optimus adlevato pollice et digitis leviter inflexis, nisi si libellum tenebit - quod non utique captandum est: videtur enim fateri memoriae diffidentiam et ad multos gestus est impedimento.

CXLIV. Palliolum, sicut fascias, quibus crura vestiuntur et focalia et aurium ligamenta, sola excusare potest valetudo.

Sed haec amictus observatio, **dum incipimus**: procedente vero actu, **iam paene ab initio narrationis**, sinus ab umero recte velut sponte delabitur, **et cum ad argumenta ac locos ventum est**, reicere a sinistro togam, deicere etiam, si haereat, sinum conveniet.

CXLV. Laeva a faucibus ac summo pectore abducere licet: **ardent enim iam omnia**. Et ut vox vehementior ac magis varia est, sic amictus quoque habet actum quendam velut proeliantem.

CXLVI. Itaque ut laevam involvere toga et incingi paene furiosum est, sinum vero in dextrum umerum ab imo reicere solutum ac delicatum (fiuntque adhuc peius aliqua), ita cur laxiorem sinum sinistro brachio non subiciamus? Habet enim acre quiddam atque expeditum et calori concitationique non inhabile.

CXLVII. **cum vero magna pars est exhausta orationis**, ... paene omnia decent, sudor ipse et fatigatio et neglegentior amictus et soluta ac velut labens undique toga.

CXLIX. At si incipientibus aut paulum progressis decidat toga, non reponere eam prorsus neglegentis aut pigri aut, quo modo debeat amiciri, nescientis est. Haec sunt vel inlustramenta pronuntiationis vel vitia, quibus propositis multa cogitare debet orator.

CLIX. Status sit rectus, aequi et diducti paulum pedes, vel procedens minimo momento sinister: genua recta, sic tamen ut non extendantur: umeri remissi, vultus

severus, non maestus nec stupens nec languidus: brachia a latere modice remota, manus sinistra qualem supra demonstravi, dextra, cum iam incipiendum erit, paulum prolata ultra sinum gestu quam modestissimo, velut spectans quando incipiendum sit. CLX. Vitiosa enim sunt illa, intueri lacunaria, perfricare faciem et quasi improbam facere, tendere confidentia vultum aut, quo sit magis torvus, superciliis adstringere, capillos a fronte contra naturam retro agere, ut sit horror ille terribilis: tum, id quod Graeci frequentissime faciunt, crebro digitorum labrorumque motu commentari, clare exscreare, pedem alterum longe proferre, partem togae sinistra tenere, stare diductum vel rigidum vel supinum vel incurvum vel umeris, ut luctaturi solent, ad occipitium ductis.

CLXI. Prohoemio frequentissime lenis convenit pronuntiatio: nihil enim est ad conciliandum gratius verecundia, non tamen semper: neque enim uno modo dicuntur exordia, ut docui. Plerumque tamen et vox temperata et gestus modestus et sedens umero toga et laterum lenis in utramque partem motus, eodem spectantibus oculis, decebit.

CLXII. Narratio magis prolatam manum, amictum recidentem, gestum distinctum, vocem sermoni proximam et tantum acriorem, sonum simplicem frequentissime postulabit ...